

واکاوی معناشناختی عقل نظری و

عقل عملی از نظرگاه ملاصدرا

محمد جواد ذریه*، دانشجوی دکتری حکمت متعالیه دانشگاه اصفهان
محمد بیدهندي**، دانشیار گروه فلسفه و کلام دانشگاه اصفهان
جعفر شانظری***، دانشیار گروه فلسفه و کلام دانشگاه اصفهان

چکیده

با توجه به نظام‌وارگی تفکر صدرایی، بحث و بررسی معناشناختی عقل عملی و نظری، ذیل موضوع نفس‌شناسی مورد توجه ملاصدرا قرار گرفته است. در این مقاله با روی‌آوردی توصیفی تحلیلی، به تبیین آرای ملاصدرا در حوزه معناشناسی عقل عملی و عقل نظری و بررسی قلمرو معرفتی آنها پرداخته شده است. ملاصدرا عقل را از قوای نفس ناطقه دانسته و در بیان کارکرد آن، به دو قوه عالمه و عامله اشاره کرده است. او معتقد است این دو قوه هر چند دارای کارکردهای متفاوتی هستند اما بنحوی با یکدیگر تلازم دارند؛ عقل نظری با توجه به نقش ادراکی بی‌کی که در فهم کلیات دارد، در تأمین مفاهیم پایه‌ی اخلاق و علم اخلاق نقش‌آفرینی میکند و عقل عملی بواسطه این مفاهیم پایه، به ادراک امور عملی جزئی می‌پردازد. ملاصدرا با مدرک دانستن عقل نظری در مفاهیم کلی، آن را منشأ شکلگیری دو حکمت نظری و عملی میدانند. در مورد عقل عملی نیز، نه بسان برخی از حکما عقل عملی را قوه‌ی صرفاً عامله دانسته و نه مانند برخی دیگر، برای عقل عملی شأنیتی هم‌تراز با عقل نظری قائل است بلکه برای عقل عملی به نوعی ادراک جزئی توأم با استنباط معتقد است.

واژگان کلیدی

عقل نظری
عقل عملی
اخلاق
حکمت عملی
ملاصدرا
مقدمه

چیستی و نحوه عملکرد عقل نظری و عملی از دیرباز مورد توجه حکما و متکلمان اسلامی بوده و هست. در نظام فکری ملاصدرا، عقل و قوای عقلانی ذیل مبحث نفس‌شناسی مطرح شده؛ بر این اساس، وی عقل را از مهمترین قوای نفس ناطقه انسان و دارای دو قوه نظری و عملی دانسته است. پیشینه این نگاه به آرای حکمای پیش از وی، یعنی فارابی، ابن سینا و خواجه نصیر برمیگردد. آنان و بسیاری دیگر از حکما، بر این نظر اتفاق داشتند که نفس ناطقه، دارای دو قوه، با کارکردهای متفاوت است؛ یکی قوه عالمه و دیگری قوه عامله. از قوه عالمه به عقل نظری و از قوه عامله به عقل عملی نیز تعبیر میشود. بواسطه این قواست که معارف مختلف بشری که در دو دسته

*.Email: zorrieh.j57@gmail.com

(نویسنده مسئول).Email: bidhendimohammad@yahoo.com

***.Email: Jshanazari@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۶/۵/۳۰

تاریخ تأیید: ۹۶/۸/۲۴